

Ю. КУРИЛОВА

Запорізький національний університет

**КРАЄЗНАВЧА ДОКУМЕНТАЛЬНА ПРОЗА «У ЗГОНАХ»
І «ТІЛЬКИ Б НЕ ВМИРАЛА БАБИНА...» К. СУШКА:
МЕТАТЕКСТУАЛЬНІ, ЖАНРОВІ ТА ПРОБЛЕМНО-
ТЕМАТИЧНІ АСПЕКТИ**

Масштабні економічні, політичні та соціокультурні трансформації, які спостерігаємо протягом ХХ століття, – передумова формування певних моделей світу в мистецьких проєкціях. Усвідомлення невідворотності глобалізаційних процесів у світовій науці набуло активної фази у 80–х рр. [2, с. 24]. В українській літературознавчій науці обговорення цієї проблематики розпочалося в контексті постколоніальних студій унаслідок потреби ревізії усталених канонів, розробці альтернативної методології тощо.

Одним із провідних аспектів інтерпретації проблемно-тематичних параметрів української літератури другої половини ХХ століття стала опозиція «місто-село», функціонал якої визначає специфіку формування індивідуальних моделей творчості й давав можливість визначити роль окремих постатей у контексті літературного процесу: наприклад, І. Захарчук здійснила масштабне дослідження культурологічної моделі творчості Гр. Тютюнника, заглибившись у специфіку змін ідентичності (ментальних параметрів) мешканців села (провідні персонажі прози автора) [3]. Письменник одним із перших заглибився у проблематику занепаду села (як наслідок – посилення процесів денационалізації) й формування міської культури. Поступово ракурс її осмислення зміщується в напрямку топографії «малих Батьківщин», «сільської Атлантиди» [1; 4] або ж проблеми творення універсальних художніх цінностей в межах національних культур [2, с. 28]. Краєзнавча проза відомого запорізького автора К. Сушка знову актуалізує таку тенденцію в ситуації формування альтернативної картини світу сучасною літературою.

Констатація остаточного перетворення села «на зону соціального, культурного та економічного відчуження» – один із провідних мотивів різножанрових праць, які вже не апелюють до патерналізму чи інших інтерпретаційних концепцій (антеїзм, наприклад) [7]. Проблема руйнації сільського світу наразі інтегрується в контекст ментальної трансформації в умовах нестабільності й невизначеності формування світоглядної перспективи сучасного світу.

Дихотомія буденного й позачасового, матеріального й ідеального у зв'язку з означеною перспективою, структурує проблемно-тематичний спектр і наратив документальної діалогії про херсонське село К. Сушка. Спогади про дитинство, юність – фоновий зміст, на тлі якого розгортається світоглядна концепція автора й цілісна модель екзистенції локального простору Бабини. Обидва тексти пов'язані метатекстуальними зв'язками: автор постійно цитує самого себе, звертаючись до попереднього тексту про степове село Бабину, намагаючись поглибити тези, сформульовані в ньому. Така стратегія спрямована на реалізацію авторського «надзавдання» – актуалізація міфу «таврійської Атлантиди» як складової української ідентичності, яку ми втрачаємо. Метатекстуальність присутня, коли автор водночас і веде оповідь про предмет, і аналізує специфіку цієї оповіді.

Особливістю другої книги («Тільки б не вмирала Бабина...») діалогії К. Сушка є акцент на ментальних змінах (побутовізація, русифікація, знищення матеріальної культури), метафізичному контексті (апеляція до язичництва як універсальної системи взаємодії людини і суцього), – тобто, ця частина увиразнює фактологічну складову першої книги (історіографічні подробиці виникнення стародавнього поселення, історію розбудови краю, долі його мешканців тощо) й формує простір для історіософських міркувань автора: драматизм людських взаємин, усвідомлення невідворотних цивілізаційних змін (які сприймаються представниками різних поколінь відповідно до індивідуальної світоглядної перспективи), проблеми родоводу, руйнації патріархальної сім'ї, самоідентифікації.

Провідний мотив діалогії – топографічна складова ідентичності – варіюється на різних рівнях поетики діалогії: авторський емоційний комплекс (рефлексії з приводу зруйнованих і покинутих будівель), образна парадигма (батьківська хата, дерева, шпаківня, яку намагається зруйнувати полоз тощо), часопростір (ментальний і сюжетний: дитинство й зрілість), жанрова типологія (елементи щоденникових записів, які переривають есеїстичні практики письма й покликані деталізувати враження й відчуття з метою впливу на читача й розбудови асоціативного простору сприйняття аналізованого явища чи факту). В такий спосіб автор досягає стереоскопічного ефекту: щоденник фіксує враження, настрої й візуалізує буття невеличкого містечка протягом доволі тривалого періоду (50–ті рр. ХХ ст. – сьогодні); складові інших жанрових матриць (есе, мемуари, красназнавчий нарис) глобалізують локальну проблематику й дають можливість відтворити системні зв'язки й онтологічні параметри.

Погляд із сучасного у минуле й навпаки розкриває необмежений потенціал самоусвідомлення й розбудови нової світоглядної перспективи в межах опозиції культури й цивілізації, автентичності й штучності, лінійності й циклічності. Усе це дає підстави інтегрувати діалогію К. Сушка в систему його авторського міфу на основі синтезу провідних мотивів його творчої спадщини. Бабина в такій перспективі стає інструментом виявлення людської сутності (перевірка на «вошивість», за висловом автора) й не просто географічним локусом, а певним світоглядним концептом, який сполучається із універсальним поняттям Дому й основою фізичного існування людини: «... бо переконаний, що в кожного з вас, дорогі читачі, знайдеться що схоже на мій міст, мої ясла...» [6, с. 44].

Література

1. Васьків М. Літературний подзвін за культурою Сільської Атлантиди *Dialogul slaviștilor la începutul secolului al XXI-lea*. 2019. VII, 1. С. 240–255.
2. Дзюба І. Глобалізація і майбутнє культури. *Слово і час*. 2008. № 9. С. 23–30.

3. Захарчук І. «Передмістя» як культурологічна модель творчості Григора Тютюнника. Слово і час. 1988. № 8. С. 79–82.

4. Романенко О. Архетип села у високій та масовій літературі (на матеріалі творів Г. Пагутяк, В. Медвідя, Люко Дашвар). Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 22. С. 15–19.

5. Сушко К. «Тільки б не вмирала Бабина...». Київ : Український письменник, 2021. 153 с.

6. Сушко К.І. У згонах. Начерки життєпису одного села у контексті історії Таврії. Нікополь: ТОВ «Принтхаус «Римм», 2014. 380 с.

7. Швець Г. Село і люди : Як конає українське село. 24 травня 2016 р. URL : https://zaxid.net/selo_i_lyudi_n1392760.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-262-6-12>

Г. ЛАПКО

*Волинський національний університет
імені Лесі Українки*

**ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З КОМПОНЕНТОМ ЛИЦЕ
У «СЛОВНИКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ XVI – ПЕРШОЇ
ПОЛОВИНИ XVII СТ.»: СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА,
ПОХОДЖЕННЯ**

Фразеологія є надійною схованкою культури, звичаїв, світогляду народу. Це одне з найголовніших джерел для дослідження його минулого життя і вірувань.

Особливо цікавою, на наш погляд, є група фразеологізмів з компонентами-соматизмами. Про це говорять багато дослідників, зокрема Марина Богданова стверджує, що соматична лексика – це універсальний і найдавніший інструмент вираження людської думки, властивий всім народам, вивчення якого дозволяє виявити як загальні, так і національні особливості культурного розвитку людства [1, 85]. Тобто дослідження цієї групи лексики не залишається лише в площині мовознавства, воно екстралінгвістичне.